

Orosz István

Újrarajzolt mítoszok

Jankovics Marcell kiállítása

■ Forrás Galéria, 2012. I. 27–II. 22.

Én nem állítom, hogy egy grafikus, egy illusztrátort, ha elkészül egy könyvvel, azonnal meg kell kínálni egy egész faluval. Hogy neki kell ajándékozni mindjárt egy teljes települést, házastul, telkestul, jobbágyostul, jószágostul. De azért nem árt, ha tudjuk, hogy ilyen volt egykor a szakmai megbecsülés. Magától értetődött valaha errefelé. A kutyabőrrel nem is beszélve. Hertul, a grafikus például Károly Róbert megbízásából megfestette a Magyar Anjou Legendárium illusztrációit. Gyerekkönyv, mondhatnánk a mai fogalmakra fordítva, hiszen a királyi gyermekek épülésére készültek az Anjou szempontból fontos, szentek életét bemutató tempera képecskék, 140 lapnyi maradt meg, zömmel a Vatikánban. A mi grafikusunk, Hertul mester pedig honorárium gyanánt megkapta Meggyest, a mai Fertőmegyest, pontosabban még maibb nevén Mörbisch-t, mert hogy a határok ideoda jártak Sopron környékén is.

De maradjunk a Meggyes névnel: Meggyesi Miklós néven jön a következő rajzoló, Hertul fiáról van szó, ő jegyzi a Képes Krónikát, a kliens pedig már Nagy Lajos királyunk. Fizetségül ő is egy falut kap, történetesen ő is Meggyest, a papa ugyanis időközben osztott-szorzott, és elzalogosította a falut, de eszem ágában sincs a grafikus kollégák zsebében turkálni, csak a Képes Krónikaig akartam eljutni valahogy, ami ugyebár alapmű, ha úgy tetszik, kályha, ha *Jankovics Marcell*ről kell beszélni. Nem kell magyaráznom a stílári hatásokat, elég, ha a rajzfilmek közül a *Mondák a magyar történelemből* sorozatot említtem, vagy az

Jankovics Marcell:

itteni tárlaton is látható

Arany János: Toldi, IX. ének. Vel. Majd mások megteszik.

Toldit, na meg a *Gestát*.

papír, 41×29,5 cm

Másért akartam ideidézni

Jankovics, akit egyszer hallottam kifakadni (amúgy nem nagyon jellemző rá az ilyesmi) a „múltat végképp eltörölni” szövegű sláger kapcsán még akkoriban, amikor az illető nóta kurrens darabnak számított, szóval Jankovics egyáltalán nem tartja szégyellnivalónak azt, hogy nem vele kezdődött a világ. Sőt. De nem akarom én összehasonlítani a rajzait az elődöké-

Hertul fiát. És ez már a szakma filozofikusabb bugyraival kapcsolatos. A Képes Krónika szövegét és illusztrációit összevetve észre szokták venni a kutatók, hogy nem pontos képi fordításról van szó. Az illusztrátor olykor tájékozottabb, néha bölcsebb, többet és mást is tud, mint az író, amit nem rejt véka alá, sőt olykor eltérő véleménye van, amelyet szarkasztikus

módon közvetít, csak éppen észre kell venni. Szokás emlegetni a lovagló külhoni papok csuhája alól kilógó patákat, amelyek persze, ha jóindulatúak akarunk lenni, egy hátul lépegető ló tartozékaként is fölfoghatók, de mint tudjuk, az utókor nem mindig jóindulatú. Különösen nem, ha már kijárta az „olvass a sorok közt” tanfolyamot, és élvezi, hogy az ott tanultakat a képekre is képes vonatkoztatni. Akkoriban, Kálti Márkék idejében persze a képeknek még nagyobb fontossága volt, hiszen csak kevesek tudtak olvasni, és voltak, akik épp a

rajzokból, az illusztrációkból „olvasták” ki a meséket, a történelmet.

Akkoriban, mondom, de Jankovics jogosan állítja, megint deficitje van az olvasásnak, az illusztrációknak át illik, sőt hertulos vehemenciával át kell vállalniuk érdemi feladatokat mostanában is. Jankovics Marcellt idézem: Ha az ember ír, lineáris cselekvést végez és egyértelműsége törekszik. Holott a valóság összetett, egyszerre több értelme van. Az írás lineáris volta azzal jár, hogy az író kénytelen egyik szótól

Jankovics Marcell,
Sebestyén Gyula: Gesta Hungarorum – Lehel kürtje
tusrajz, papír, 29

érzi, hogy vertikálisan, egyidejűleg is több dimenzióban kellene kifejeznie magát, hogy éreztesse olvasóival az egyes szavak, szóképek, mozzanatok egymásra épülő jelentésszintjeit, hogy egy szót leírva is többet értsen meg belőle az olvasó, mint annak első jelentését. Jankovics alighanem azért lett polihisztor, hogy ezt a reménytelennek tűnő helyzetet valahogy kezelni tudja. Az íráshoz pászított kép, a grafika, az illusztráció máris egy dimenzióváltás, elmozdulás abba a bizonyos vertikális irányba.

Belátom én, hogy Jankovics rajzairól, az illusztrátor Jankovicsról kellene csupán beszélnem, de hát képtelenség elválasztani az egyiket a másiktól, illetve épp kapóra jön ez a komplexitás, hiszen ami a személyiségre igaz, az érvényes a filmekre, a képekre, az illusztrációkra is. Fűtül ő a korparancsra, hogy tudniillik neki művészként, bármelyik műfajáról is legyen szó, szórakoztatni és „kikapcsolni” illenék. Még a népmesék dolgát is abban látja, hogy azok „bekapcsolják” hallgatóikat a szűkebb-tágabb közösségekbe. Mondjuk abba, hogy nemzet.

Marcell most képekkel, illusztrációkkal „kapcsol be”. A Toldihoz és az emeleti szekció Mátyás királyos meséihez tartozó rajzokat már megjelent könyvekben is lapozgathattuk és kiállításokon is láthattuk, magam néhány hónapja a pozsonyi illusztrációs biennálén figyelhettem meg azt, hogyan passzolnak bele a nemzetközi anyagba, és üzenetük hogyan próbál átjutni az idegen kultúrák falán. A fő attrakció most a Gesta Hungarorum. Az öt könyv ötven rajza. Tudomásom szerint először mutatja meg őket. A két nagy Gesta, Anonymusé és Kézai Simoné, illusztrációk nélkül maradt. A kései utód, a tudós Sebestyén Gyula eposzá rendezett mondagyűjteményét pedig a majd száz évvel ezelőtti

megjelenéskor oly vadul támadták, aztán meg úgy elsüllyesztették, hogy már a vele való foglalkozás is egyfajta hőstett. Egyedülálló vállalkozás a maga nemében. A rajzoló Jankovics komolyan veszi, és a szó szoros értelmében használja a tudós Jankovics által fölállított definíciót: a kultúrákat sajátos mítoszainak és ideológiáinak szüntelen magyarázatai és újraértékelései életik.

Nekünk meg, ha sikerül túltennünk magunkat az első percek elfogódottságán látván a rajzi bravúrokat, grafikus leleményeket; és ha fölfogjuk, hogy különösebb iskolázottság, stílus- és szellemtörténeti előtanulmányok nélkül is hat a komplex üzenetrendszer, az se baj, ha lesznek, akik észre sem veszik, hogy ilyesmivel traktálják őket, mert mondjuk az emblematikus

és a narratív ábrázolás összekapcsolásának külön- s különféle grafikai módozatai már kellően elandalították őket, szóval, ha mindez megtörténik, akkor lepezni alig bírt irigységgel be kell ismernünk, bizony a jelen tárlat kivételes eseménye a magyar illusztrációtörténetnek. Ha körbejárjuk a belső termet, ha megállunk a monokróm tusrajzok előtt, biztosak lehetünk benne, hogy nincs egyetlen momentum, odavetett apró tárgy, ékszer, ruhadarab, épületrészlet, ami ne lenne hiteles, korhű, illetve illusztrátorunk ne tudna azok jelképes értelméről, mitológiai beágyazottságáról, kultúrtörténeti kapcsolatairól mindent. Különös paradoxon, de szívet melengető: gyakran nem azért tűnik ismerősnek egy illusztráción, vagy egy rajzfilmben megjelenő tárgy,

mert a valóságban már találkoztunk vele, hanem ha véletlenül elénk kerül, mondjuk megpillantunk egy múzeumban egy valóságos szablyát, orsót, vagy süveget, ráismerünk, mondván, a Jankovics rajzain, filmjeiben már láttunk, láthattunk ilyesmit.

Én speciel leesett állal hallgattam, és összes képzeletbeli süvegemet lekaptam, amikor megtudtam, hogy egy japán hölgy a Jankovics Marcell által jegyzett magyar népmesesorozat rajzfilmjeit látván döntött úgy, hogy magyarul tanul, és meg is tanult magyarul, esküszöm, remekül. Aki nem hiszi, járjon utána.

A 2012. január 26-án, Jankovics Marcell grafikusművész kiállításának megnyitó rendezvényén elhangzott beszéd rövidített, szerkesztett változata.

Lakics Nóra

Arizona - Zsennyén

Polgár Csaba kiállítása

■ Szombathelyi Képtár, 2012. II. 2–III.

Arizona északi részén található a „The Wave” formáció, a lenyűgöző homokkő képződmény, melyet a természet évmilliók során alakított ki. Finom kis rétegekből épül fel az egész, ám az önálló részecskék is megőrzik egyedülálló voltukat. *Polgár Csaba* kiállítását szemlélve, az az érzésünk támadhat, hogy az ő művei is ezt a különös felépítést tükrözik. Alkotásai jó néhány évtized alatt formálódtak, ám a természet, vagyis a művész erői még mindig munkálják, gyúrnák őket.

Ezeket az alkotásokat azonban nem az arizonai sziklák, hanem éppensé-

gel a zsennyei fák ihlették. A művek szorosan kapcsolódnak a természethez, a természeti elemekhez. Fúj a szél, tombol a vihar, majd szikrázóan süt a nap, a fákat gyengéd szellő suhogtatja – Polgár képein ezek a környezetünket és életünket meghatározó energiák uralkodnak. A monumentális alkotások kommunikálnak egymással a kiállítóterben. Az egyik viháncol, kacarászik, a másik sír, üvölt, beszél, futkos, játszik – vagyis mindannyian élnek. Az alkotó intő szavára azonban néha el-elhalkulnak, s elrejtik magukat a közönség elől. Az

erdőben sétálva a gondolatok kitisztulnak, új, lüktető érzések kerítenek minket hatalmukba. Így van ez most a Képtárban is: a természet titkait rejtik ezek az expresszív, mozgalmas faktúrák, melyeken az akcionizmus stílusjegyei is megfigyelhetők. Hagyomány és újjító szándék keveredik bennük. Mintha ősidők óta lógnának a falakon ezek a keret nélküli vásznak, ám minden pillanatban frissnek, zsenyének hatnak.

Fontos, hogy keret nélküliek: ettől még természetesebbek. Művészetének nincsenek határai, csak határ-